

## РОЗДІЛ I

### ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ, ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ, ФАХІВЦІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО І ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

<https://doi.org/10.31652/3041-1017-SAAE-2025.1.01>

Кулик Є.В., м. Полтава

e-mail: kyluk@gsuite.pnpu.edu.ua

Колінченко В.С., м. Полтава

e-mail: vlad.kolin4enko@gmail.com

Кондор М.Ю., м. Полтава

e-mail: mari.ann392@gmail.com

#### ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ І ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

**Анотація.** У статті розглянуто тенденції розвитку професійної та технологічної освіти в Україні у порівнянні з країнами ЄС. Зазначено, що українська освітня політика сформувала сциєнтично-технократичне суспільство, тоді як у країнах ЄС світоглядною основою освіти ще з 1950-х років було покладено принцип демократії і гуманізму. Запропоновано запровадження культурологічного підходу у зміст підготовки викладачів професійної освіти (технологій), який охоплює цілісність культурного досвіду людства (етичного, релігійного, технічного тощо). Акцентовано увагу на необхідності міжпредметного навчання та інтеграції знань з дизайну та ергономіки, які мають заповнити відсутню ланку у міждисциплінарних дослідженнях людини про працю та допомогти формуванню гуманістичної особистості.

**Ключові слова:** професійна освіта, технологічна освіта, гуманізація технологічної освіти, технократичне суспільство, технологічна культура, культурологічний підхід, дизайн, ергономіка.

**Abstract.** The article examines the trends in the development of vocational and technological education in Ukraine in comparison with the EU countries. It is noted that Ukrainian educational policy has formed a scientific-technological society, while in the EU countries the ideological basis of education since the 1950s has been the principle of democracy and humanism. It is proposed to introduce a cultural approach to the content of training teachers of vocational education (technology), which covers the integrity of the cultural experience of humanity (ethical, religious, technical, etc.). Attention is focused on the need for interdisciplinary training and integration of knowledge in design and ergonomics, which should fill the missing link in interdisciplinary studies of man about work and help in the formation of a humanistic personality.

**Keywords:** vocational education, technological education, humanization of technological education, technocratic society, technological culture, cultural approach, design, ergonomics.

Освітня політика України за останні 80 років сформувала сциєнтично-технократичне суспільство з притаманною йому системою цінностей відношення до праці, цінностей праці, взаємодії з природою та її ресурсами, засобів виробництва, технологій, престижності інженерних професій. У результаті рівень життя українського суспільства суттєво відстає від суспільств країн ЄС. У країнах ЄС ще на початку 50-х років ХХ ст. у світоглядну основу освітньої політики було покладено принцип демократії і гуманізму, а досягнення науково-технічної революції (кібернетика, генна інженерія, космос, нанотехнології, інформатизація) були направлені на реалізацію цих принципів.

Аналіз публікацій науковців, присвячених аналізу філософських основ буття людини в контексті розвитку науки і технологій (В. Мельник, М. Михальченко, Є. Кулик та ін.) на засадах праць (Оваль Ной Харарі, Андреас Шлейхер, Ф. Шеллінг, Томас Кун, А. Печчеї, В. Лутай та ін.), показав, що до кінця XVII ст. світоглядні основи буття європейського суспільства формували системи християнських цінностей і права. Але уже понад 300 років наука і технології докорінно змінюють теоретико-концептуальний сутнісний вимір світу, задають парадигмальні виміри сучасної цивілізації, визначають технокультурні процеси розвитку суспільств і поряд з системою правових відносин формують систему становлення і розвитку основних цінностей світової цивілізації, яка відображається через технологічну культуру особистості і сформоване техногенне суспільство. Тому залежно від того, яку парадигму технологічної освіти ми виберемо в Україні у контексті розвитку технологій, така і сформується технологічна культура особистості, яка буде визначати культурну матрицю цінностей українського суспільства, що буде формувати майбутнє буття нашого суспільства.

Аналіз освітньої політики навчальних планів і програм підготовки технологів у різноманітних галузях країн ЄС показав, що головною ідеєю цієї підготовки є гуманізація технологічної освіти, яка реалізується через компетентнісний підхід (формування особистих якостей) і предмети, зміст яких інтегровано поєднують знання про людину і технології. Структура професійних знань складається з інженерно-технологічних знань і гуманітарних знань, які відображають взаємодію людини з технологіями.

Формування інженерно-технологічного мислення особистості направлене на формування не технократичної, а гуманістичної особистості, яка в своїй професійній діяльності при прийнятті рішень (вибір технологій, вибір режимів праці, вибір засобів праці, поведіння з відходами, вибір засобів техніки безпеки) перевагу віддає гуманістичним напрямкам розвитку, враховуючи особисті якості людини, опираючись на систему суспільних цінностей. Проведені нами дослідження дозволяють констатувати, що якісний рівень технологічної культури суспільства ментально відображається в виробках, їх експлуатації та утилізації, в яких інтегровано закладені сучасні технології, матеріали та знання і уміння з культури праці, культури виробництва (енергоефективність), культури експлуатації, культури споживання (ремонтпридатність, культура утилізації відходів тощо).

Проведені опитування викладачів педагогічних університетів України, здобувачів освіти і викладачів закладів професійної освіти показали, що проблема гуманізації технологічної освіти є актуальною і своєчасною, однак, у сучасних умовах закладу вищої освіти формування цього феномену відбувається стихійно і значною мірою залежить від організаційних традицій закладу освіти та його освітнього середовища. У майбутніх викладачів технологій відсутні науково обґрунтовані методики формування технокультурологічної компетентності, відомості про те, які саме особистісні якості необхідно розвивати у здобувачів вищої освіти, для того щоб вони могли в своїй професійній діяльності, на практиці, використати знання і уміння з технологічної діяльності.

У такому випадку повинна відбутися культурно-ціннісна переорієнтація буття та діяльності людини, яка має реалізуватися у конкретних соціальних механізмах смисложиттєвих орієнтацій людей. Адже якщо раніше життя суспільства й окремої людини визначалося зовні існуючими культурними зразками поведінки й свідомості (канонами), то тепер провідним стає процес самодетермінації, самовизначення, вироблення особою індивідуальних орієнтирів, способів життя, смисложиттєвих і моральних імперативів. Відбувається принципова зміна способу зв'язку соціуму, який працює в технологічній і професійній галузі з культурою. Тобто змінюється структура самого феномену «знання», «професійні знання» і «культура». Такий підхід дозволяє розглядати етичний вимір людського буття у світі як один з найважливіших системоутворювальних елементів.

У зв'язку з різким збільшенням можливостей окремої людини впливати на спрямованість і зміст соціальних та культурних процесів зростає потенційна відповідальність особистості за свою діяльність. Це змушує суспільство переосмислювати спосіб нашого відношення до природного та соціального середовища, взаємодіючи з яким людина приймає моральне рішення. Тому етичний вимір людського буття – це та сфера в професійній діяльності, де культурологічний підхід змикається з процесом гуманізації особистості, визначаючи загальнометодологічні підвалини нової парадигми підготовки викладачів технологій.

Упровадження в зміст підготовки викладачів професійної освіти (технологій) культурологічного підходу вказує на те, що змістом підготовки повинна стати цілісність культурного досвіду людства: етичного, релігійного, філософського, естетичного, технічного, фахового і т.п., у доповнення до наукового досвіду пізнання світу. У такому випадку актуалізується проблема інтегрованого міжпредметного навчання. Тобто нові знання про технології знаходяться не в «ядрі» конкретного предмету, а в площині перетину міжпредметних знань.

Змінюється наше розуміння поняття «технології». Таку цілісність змісту можна забезпечити за рахунок знань з дизайну і ергономіки. Дизайнерська і ергономічна підготовка повинні заповнити відсутню ланку у міждисциплінарних дослідження людини про працю. Допмагаючи розвитку компетентнісного підходу до вивчення трудової діяльності, ергономічні і дизайнерські знання заповнюють межі окремих наук, що вивчають людину в процесі праці та інших видах діяльності, а також роль кінцевого виробу (продукту) їхньої діяльності у формуванні гуманістичної особистості. Ці знання повинні формуватися в контексті сталого розвитку суспільства, де основним критерієм виступає система суспільних і особистих цінностей.

<https://doi.org/10.31652/3041-1017-SAAE-2025.1.02>

Пискун О.М., м. Чернігів

e-mail: oks76@ukr.net

Кизима М.А., м. Чернігів

e-mail: oks76@ukr.net

### ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ІНТЕГРАЦІЇ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ В ТЕХНОЛОГІЧНУ ОСВІТУ

**Анотація.** У статті розкрито вплив графічного дизайну на навчальну діяльність учнів та узагальнено психолого-педагогічні умови інтеграції графічного дизайну в технологічну освіту, а саме: когнітивні, емоційно-мотиваційні, діяльнісні та особистісно-орієнтовані.

**Ключові слова:** психолого-педагогічні умови, графічний дизайн, технологічна освіта, освітній процес.

**Abstract.** The article reveals the impact of graphic design on students' learning activities and summarizes the psychological and pedagogical conditions for integrating graphic design into technology education, namely cognitive, emotional-motivational, activity-based, and personality-oriented ones.

**Keywords:** psychological and pedagogical conditions, graphic design, technology education, educational process.

Однією з провідних і найважливіших тенденцій в сучасній загальній середній освіті є міжгалузева інтеграція, комплексний інтердисциплінарний підхід до структурування і відбору змісту освітніх компонентів, що передбачає поєднання знань та методів з різних освітніх галузей і сфер діяльності [2]. Вдалим прикладом такої інтеграції є упровадження теоретичної і практичної підготовки з графічного дизайну в технологічну освіту, завдяки чому відбувається

гармонійне поєднання раціональних та емоційно-естетичних складових освітнього процесу. Графічний дизайн як освітній ресурс сприяє формуванню в учнів не лише технічних умінь працювати з візуальною інформацією, а й художньо-образного мислення, естетичного смаку, креативності та графічної і візуальної культури особистості в цілому.

Графічна культура передбачає розвиток графічних здібностей, просторового мислення, умінь і навичок практичної діяльності, здатності до самостійного створення графічних зображень [3]. Розвинена графічна і візуальна культура необхідна сучасним учням для ефективної комунікації та вміння втілювати свої ідеї в наочні образи, використовувати різні графічні засоби у проектно-технологічній діяльності, як-от: систематизація інформації у вигляді схем, інтелект-карт, інфографіки, виконання ескізів та ілюстрацій, розробка презентації і реклами проекту тощо [1]. Крім того, інтеграція графічного дизайну в технологічну освіту сприяє професійній орієнтації учнів, розвиває навички, необхідні для подальшої освіти й роботи у сфері дизайну, архітектури, інженерії та медіа.

Організація освітнього процесу із застосуванням елементів графічного дизайну в технологічній освіті вимагає дотримання низки психолого-педагогічних умов, без яких інтеграція дизайнерських засобів може залишитися формальною. Йдеться про створення такого освітнього середовища, у якому дизайн виконує не декоративну, а функціональну й розвивальну роль, стимулює мислення, формує емоційно-позитивне ставлення до навчання та забезпечує практичну спрямованість здобутих знань.

У психології та педагогіці давно доведено, що якість сприйняття і засвоєння знань значною мірою залежить від форми подання навчальної інформації. Візуальні засоби, до яких належать продукти графічного дизайну, виступають важливим фактором, що активізують пізнавальні процеси учнів, стимулюють увагу, пам'ять і мислення. Візуальна привабливість навчального матеріалу посилює інтерес, підвищує залученість учнів, формує позитивні емоції, які, у свою чергу, створюють сприятливі умови для інтелектуальної праці. Використання наочних матеріалів і дизайнерських прийомів у навчанні підвищує рівень концентрації уваги майже вдвічі порівняно з традиційними методами пояснення, адже візуальні образи одразу і цілісно сприймаються, не потребують перекодування і тому швидше обробляються мозком ніж вербальна інформація, краще запам'ятовуються і дають змогу організувати навчальний матеріал у структуровані схеми.

Для технологічної освіти це має особливе значення, оскільки учні працюють із досить складними завданнями – від планування конструкції виробу до його реалізації. Графічний дизайн допомагає упорядкувати етапи роботи над проектом, створювати наочні інструкції, ілюстрації і креслення, інфографіку технологічного процесу, 3D-візуалізації тощо, що значно полегшує процес проектування. Учень, працюючи з графічними моделями, схематичними зображеннями чи дизайнерськими рішеннями, вчиться структурувати та систематизувати інформацію, аналізувати її та узагальнювати.

Окремо слід зауважити на тому, що візуальні елементи дизайну значно сприяють розвитку креативності і образотворчих здібностей учнів.

Отже, вплив графічного дизайну на навчальну діяльність учнів проявляється у кількох вимірах:

- активізація уваги й підвищення мотивації до навчання;
- полегшення процесів сприйняття і запам'ятовування інформації;
- розвиток образного та абстрактного мислення;
- стимулювання творчої активності та пошуку оригінальних рішень.

Як видно, графічний дизайн виконує багатофункціональну роль в освітньому процесі: він – і засіб навчання, і спосіб організації пізнавальної діяльності, і чинник розвитку особистості.

Систематизувати психолого-педагогічні умови організації освітнього процесу із застосуванням елементів графічного дизайну в технологічній освіті можна у вигляді табл. 1.

Таблиця 1

**Психолого-педагогічні умови організації освітнього процесу  
із застосуванням елементів графічного дизайну в технологічній освіті**

| Група умов                     | Зміст                                                                                                | Очікуваний результат                                                                                                  |
|--------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Когнітивні</b>              | Використання візуальних моделей, інфографіки, схем; урахування рівня пізнавального розвитку учнів    | Полегшення сприйняття та запам'ятовування матеріалу, розвиток аналітичного й образного мислення                       |
| <b>Емоційно-мотиваційні</b>    | Використання кольору, композиції, художніх прийомів; створення позитивного емоційного клімату        | Зростання інтересу до навчання, підвищення внутрішньої мотивації, розвиток творчої уяви, формування естетичного смаку |
| <b>Діяльнісні</b>              | Поєднання індивідуальної та групової роботи; орієнтація на практичний результат проєктної діяльності | Формування комунікативних і проєктних навичок, розвиток соціальної компетентності                                     |
| <b>Особистісно-орієнтовані</b> | Диференціація навчальних завдань, урахування здібностей і потреб кожного учня                        | Індивідуалізація навчання, формування впевненості у власних можливостях, розвиток здібностей                          |

Завдяки візуальним матеріалам інформація засвоюється швидше, легше структурується та довше утримується у пам'яті. Дизайн, виконуючи роль своєрідного «посередника» між абстрактними знаннями і свідомістю школяра, полегшує перехід від конкретно-образного мислення до абстрактно-логічного.

Особливу значущість у психолого-педагогічному плані має вплив графічного дизайну на мотиваційну та емоційну сфери школяра. Яскраві візуальні образи, гармонійні композиції, продумане кольорове рішення посилюють інтерес і створюють позитивний емоційний фон. Емоційний компонент у поєднанні з інтелектуальним забезпечує стійку мотивацію, яка стимулює учня до активної пізнавальної діяльності та творчого пошуку. У цьому контексті графічний дизайн постає як педагогічний інструмент, що здатен не лише інформувати, а й надихати, виховуючи позитивне ставлення до навчання та до процесу створення власного продукту.

Емоційний інтелект відіграє вирішальну роль у соціалізації людини. Через дизайнерську діяльність учні вчаться виражати себе в соціально прийнятній і конструктивній формі, що має важливе виховне значення.

Використання графічного дизайну сприяє формуванню в учнів естетичного смаку, культури праці, поваги до результатів власної та колективної діяльності. Учні, створюючи дизайн виробів, вчаться бачити цінність у красі та гармонії, усвідомлювати значення естетики в повсякденному житті.

Особливу увагу слід звернути на розвиток креативності як ключової компетентності сучасної людини. Дизайн – це сфера, де творчість є природним складником діяльності, і тому його інтеграція в освітній процес дозволяє виховувати креативність системно, а не фрагментарно.

Отже, психолого-педагогічні умови інтеграції графічного дизайну в технологічну освіту охоплюють когнітивний, емоційно-мотиваційний, діяльнісний і особистісний компоненти. Їх

гармонійне поєднання забезпечує не лише підвищення якості освітнього процесу, а й розвиток особистості учня як активного, творчого, культурного і соціально компетентного суб'єкта діяльності. Графічний дизайн у цьому контексті постає не лише елементом змісту навчального матеріалу і засобом навчання, а й потужним виховним і розвивальним ресурсом та інструментом педагогічної діяльності.

#### Список використаних джерел:

1. Горінчой Р., Поляков С. Педагогічні підходи до розвитку графічної культури учнів на уроках технологій. *Витоки педагогічної майстерності*. 2023. Вип. 32. С. 44-52.
2. Тименко В.П., Коркушко А.Л. Інтердисциплінарність: шлях до модернізації та інновацій у мистецькій освіті і дизайн-освіті. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*. 2024. Вип. 26 (182). С. 213-218.
3. Титаренко В., Чернявський Т. Науково-методичні аспекти вивчення графічної культури та дизайну майбутніми вчителями технологічної освіти. *Витоки педагогічної майстерності*. 2023. Вип. 32. С. 228-232.

<https://doi.org/10.31652/3041-1017-SAAE-2025.1.03>

Швець І.Б., м. Вінниця  
e-mail: Shurikira@ukr.net

### ІНТЕГРАЦІЯ АКТОРСЬКИХ ЗАСОБІВ У ФАХОВУ ПІДГОТОВКУ ВЧИТЕЛЯ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

**Анотація.** У статті розглядається значення акторських засобів виразності у професійній підготовці майбутніх учителів. Наголошено на важливості розвитку соціальної перцепції, емпатії та саморегуляції як складових педагогічної майстерності. Запропоновано включення дисципліни «Основи акторської майстерності» до освітнього процесу з метою формування невербальної комунікації та розвитку особистісних якостей майбутніх педагогів.

**Ключові слова:** акторська майстерність, засоби виразності, емпатія, саморегуляція, невербальна комунікація, професійна підготовка вчителя.

**Abstract.** The article explores the role of expressive acting techniques in the professional training of future teachers. Emphasis is placed on the development of social perception, empathy, and self-regulation as essential components of pedagogical competence. The integration of the «Fundamentals of Acting Skills» course into the educational process is proposed to enhance nonverbal communication and foster the personal growth of prospective educators.

**Keywords:** acting skills, expressive means, empathy, self-regulation, nonverbal communication, teacher professional training.

Інтенсивний ритм педагогічної діяльності та емоційно-психологічне навантаження часто заважають учителю залишатися природним у спілкуванні з учнями. Старшокласники нерідко вказують на байдужість учителя як основну причину напружених взаємин, що виявляється не лише у словах, а й у міміці, жестах, інтонації. Успішна комунікація вчителя значною мірою залежить від невербальних засобів вираження – міміки, погляду, рухів.

На ранніх етапах підготовки майбутніх педагогів необхідно розвивати вміння соціальної перцепції – здатності розуміти емоційний стан інших за зовнішніми проявами [2, с. 156]. Це вміння тісно пов'язане з емпатією, яка передбачає вміння розпізнавати найменші зміни міміки та інтонацій залежно від контексту та вікових особливостей учнів. Формування таких навичок вимагає підвищеної емоційної чутливості й здатності до саморегуляції. Ми вважаємо, що основою підготовки майбутніх педагогів є впровадження в навчальний процес елементів